

АДМІНІСТРАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРОЦЕСУ ДЕОКУПАЦІЇ ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ

ADMINISTRATIVE AND LEGAL SECURITY OF THE DEOCCUPATION PROCESS OF THE TEMPORARY OCCUPIED TERRITORIES OF UKRAINE

Баранов С.О. к.ю.н., доцент,
професор кафедри адміністративного права та адміністративного процесу
Одеський державний університет внутрішніх справ

У статті досліджуються теоретичні та імперативні аспекти організації і здійснення адміністративно-правового забезпечення процесу деокупації тимчасово окупованих територій України.

Обґрунтовано, що поняття державної території займає ключове місце в системі існування будь-якої незалежної держави. Саме держава в межах своєї території здійснює верховенство, яке називають територіальним і яке є невід'ємною частиною державного суверенітету. Визначено, що в наслідок військової агресії Російської Федерації Україна втратила контроль над територією Автономної Республіки Крим та частиною територій адміністративно – територіальних одиниць Донецької, Запорізької, Луганської та Херсонської областей.

Досліджено протиправний характер проведених на окупованих територіях України псевдо референдумів про приєднання цих територій до Росії, доведено їх невідповідність діючому українському законодавству та нормам і принципам міжнародного права.

Досліджено та розкрито зміст наукових категорій «державна територія», «окупація», «окуповані території», «деокупація», «реінтеграція» та «адміністративно-правове забезпечення процесу деокупації територій».

Встановлено, що деокупація тимчасово окупованих територій України є однією з найважливіших безпекових завдань, які постають сьогодні перед українською державою та суспільством.

Було визначено напрямки та зміст державної політики з деокупації тимчасово окупованих територій України.

Проаналізовано систему нормативно-правового забезпечення процесу деокупації тимчасово окупованих територій України та надана характеристика змісту окремих законодавчих та підзаконних актів.

Запропоновано визначення державної політики у сфері деокупації тимчасово окупованої території України, як комплексу визначених цілей, завдань та напрямів діяльності компетентних органів та громадянського суспільства, що спрямовані на відновлення територіальної цілісності та суверенітету України над тимчасово окупованою територією, нівелювання потенційних загроз зі сторони РФ, здійснення планової діяльності стосовно створення умов та визначення можливостей реалізації військових, політико-дипломатичних, організаційно-правових заходів щодо звільнення тимчасово окупованих територій АРК, Донецької, Запорізької, Луганської та Херсонської областей.

Було запропоновано та обґрунтовано необхідність здійснення комплексу політико-дипломатичних, військових, організаційно-правових, процесуальних та науково – організаційних заходів, спрямованих на відновлення контролю над тимчасово окупованими територіями України.

Визначено, що наведений в роботі перелік заходів з деокупації територій України є багатоплановий, охоплює широкий спектр з політичної, безпекової, адміністративної діяльності та потребує значних організаційних та ресурсних зусиль.

Ключові слова: державна територія, державний суверенітет, територіальні конфлікти, окупація, окуповані території, псевдо референдум, деокупація, реінтеграція, адміністративно-правове забезпечення процесу деокупації територій, організаційно-правові заходи з деокупації територій.

The article examines the theoretical and imperative aspects of the organization and implementation of administrative and legal support for the process of deoccupation of the temporarily occupied territories of Ukraine.

It is justified that the concept of state territory occupies a key place in the system of existence of any independent state. It is the state within its territory that exercises supremacy, which is called territorial and is an integral part of state sovereignty.

It was determined that as a result of military aggression, the Russian Federation of Ukraine lost control over the territory of the Autonomous Republic of Crimea and part of the territories of the administrative territorial units of Donetsk, Zaporizhzhia, Luhansk and Kherson regions.

The illegal character of the pseudo-referendums held in the occupied territories of Ukraine on the accession of these territories to Russia was investigated, and their inconsistency with the current Ukrainian legislation and norms and principles of international law was proven.

The contents of the scientific categories «state territory», «occupation», «occupied territories», «de-occupation», «reintegration» and «administrative and legal support of the process of de-occupation of territories» were studied and revealed.

It has been established that the de-occupation of the temporarily occupied territories of Ukraine is one of the most important security tasks facing the Ukrainian state and society today.

The directions and content of the state policy on the de-occupation of the temporarily occupied territories of Ukraine were determined.

The system of regulatory and legal support for the process of deoccupation of temporarily occupied territories of Ukraine is analyzed and the content of individual legislative and by-laws is described.

It is proposed to define the state policy in the field of deoccupation of the temporarily occupied territory of Ukraine, as a set of defined goals, tasks and areas of activity of competent bodies and civil society, aimed at restoring the territorial integrity and sovereignty of Ukraine over the temporarily occupied territory, leveling potential threats from the Russian Federation, implementing planned activities related to the creation of conditions and the determination of the possibilities of implementing military, political-diplomatic, organizational and legal measures for the liberation of the temporarily occupied territories of the ARC, Donetsk, Zaporizhzhia, Luhansk and Kherson regions.

It was proposed and substantiated the need to implement a complex of political-diplomatic, military, organizational-legal, procedural and scientific-organizational measures aimed at restoring control over the temporarily occupied territories of Ukraine.

It was determined that the list of measures for the de-occupation of the territories of Ukraine presented in the work is multifaceted, covers a wide range of political, security, and administrative activities and requires significant organizational and resource efforts.

Key words: state territory, state sovereignty, territorial conflicts, occupation, occupied territories, pseudo-referendum, de-occupation, reintegration, administrative and legal support for the process of de-occupation of territories, organizational and legal measures for de-occupation of territories.

В наслідок військової агресії Російська Федерація (далі – РФ) Україна втратила контроль над територією Автономної Республіки Крим (далі – АРК) та частиною територій адміністративно – територіальних одиниць Донецької, Запорізької, Луганської та Херсонської областей.

Проведення 23 – 27 вересня 2022 року окупаційними адміністраціями РФ на тимчасово окупованих частинах територій Донецької, Луганської, Запорізької та Херсонської областей псевдо референдумів щодо згоди приєднатися до Росії було здійснено з порушенням норм між-

народного права та прав людини, що одноставно було засвідчено ООН та міжнародною спільнотою.

Внаслідок такого правового становища постає питання про вироблення державних механізмів розв'язання даної проблеми у сфері національної безпеки. Сутність проблеми полягає у визначенні напрямів та інструментів деокупації захоплених військовим шляхом та анексованих на псевдо референдумах територій.

Питання використання адміністративно – правових інструментів та засобів відновлення контролю над окупованими територіями та поновлення системи державного управління на них потребує свого нагального наукового дослідження. Що в свою чергу, створює теоретичне підґрунтя для практичного розв'язання окреслених проблем.

Теоретичною основою обраної теми дослідження стали нормативні акти діючого законодавства та праці вітчизняних учених у галузі адміністративного права, котрі вивчали питання правового статусу окупованих територій та правового врегулювання процесу деокупації територій України: Б. В. Бабіна, О. С. Власюка, В. П. Горбуліна, С. В. Дейнеко, М.В. Ковалів, С. В. Кононенко, В.О. Івахи, Е. М. Лібанової, О. М. Ляшенко, С.В. Чумаченка, І.В. Яковюк.

Метою цієї статті є дослідження теоретичних та практичних аспектів використання адміністративно – правових інструментів та засобів відновлення контролю над окупованими територіями та поновлення системи державного управління на деокупованих територіях.

Поняття державної території займає ключове місце в системі існування незалежної держави. Держава із самого моменту появи мала потребу в закріпленні правового статусу своєї території. Саме держава в межах своєї території здійснює верховенство, яке називають територіальним і яке є невід'ємною частиною державного суверенітету, а це означає, що на певній ділянці, відокремленій від іншої земної поверхні, населення керується тільки законами певної держави, яка має виключне право користуватися цією територією на власний розсуд у межах норм національного та міжнародного права.

На думку авторів навчального посібника «Державна територія і державний кордон» сучасне міжнародно-правове розуміння державної території ґрунтується на таких основних принципах міжнародного права, як: недоторканність і цілісність державної території, невтручання у внутрішні справи держави, самовизначення, заборона агресивних воєн і відмова від анексії, мирне вирішення міжнародних спорів, непорушність кордонів, а також право народів розпоряджатися своїми природними ресурсами. [1, с. 20].

Таким чином, з урахуванням наведеного державну територію можна визначити як виокремлену на основі норм міжнародного права частину простору Землі, яка є надбанням народу, що проживає на цій території, та яка знаходиться під суверенітетом створеної ним держави.

Питання, що стосуються придбання територій державою, завжди належали до числа найважливіших, найскладніших і особливо делікатних міжнародних проблем, що протягом всієї історії людства призводили до кривавих сутичок і війн між країнами, гострих міжнародних конфліктів навіть у межах однієї держави. Територіальні конфлікти сьогодні мають місце на територіях колишнього Союзу РСР (Арменії й Азербайджані, Грузії та Абхазії, в Молдові, Таджикистані та Киргизстані). На теренах Європи – в Югославії і на Кіпрі. В країнах Африки та Азії (в Анголі, Руанді, Палестині і Ізраїлі) та ін..

Слід зазначити, що сучасне міжнародне право визнає лише законні способи придбання територій. Хоча поняття правомірності таких способів, як і вироблення самих способів, пройшли період еволюційного розвитку.

У міжнародному праві здавна склалося, що держава володіє територією, якщо вона: 1) здійснює над нею дер-

жавну владу; 2) організує на ній господарську діяльність; 3) повідомляє іншим державам про приєднання цієї території (нотифікує територію).

Ключове місце в державотворенні відводиться принципу самовизначення народів. Відзначимо, що реалізація цього принципу можлива тільки в тісному взаємозв'язку з іншими основними принципами міжнародного права. Отже, при його реалізації не повинний бути порушений принцип територіальної цілісності держав. Водночас на практиці дуже важко досягти гармонічного сполучення цих принципів.

Одним із видів договірної поступки вважається плебісцит (референдум) - всенародне голосування з питання про територіальні зміни (державної приналежності визначеній території). Він може проводитися як на підставі внутрішньодержавного акту, так і відповідно до міжнародного договору. У залежності від цього його проведення може поручатися державному органу або міжнародній організації. В будь-якому разі засадничим принципом референдумів є саме демократичність. За недемократичних політичних режимів, псевдореферендуми, на жаль, стають зручним інструментом маніпуляцій та імітації народного волевиявлення.

Саме такий спосіб реалізації власної загарбницької політики обрала Росія. В 2014 році, під контролем РФ був проведений псевдо референдум в Криму. Коли порушуючи Конституцію України, норми міжнародного права та демократичні принципи, без залучення міжнародних спостерігачів та з завищеною явкою, під дулами автоматів російської армії та вже фактично в умовах військової окупації було проведено опитування населення.

Світ засудив такі дії Росії, що свідчить ряд прийнятих резолюцій ООН: Резолюція Генеральної Асамблеї ООН № 68/262 «Територіальна цілісність України» і резолюція № 71/205 «Ситуація з правами людини в Автономній Республіці Крим та м. Севастополь, Україна», резолюції Ради Європи «Про засудження окупації Росією території Криму та санкції проти Росії» резолюції ПАРЄ «Політичні наслідки російської агресії в Україні» та інші [2].

Аналогічна ситуація відбулася у вересні 2022 року коли РФ провела так звані референдуми та території окупованих частин Донецької, Запорізької, Луганської та Херсонської областей. Процедура їхнього проведення грубо порушувала норми Конституції України, а саме питання про зміну території України можуть вирішуватися виключно на всеукраїнському референдумі, що призначається Верховною Радою України (статті 73, 85 Основного Закону України) [3] та законів України. Були проігноровані основоположні міжнародно визнані принципи і засади процедури референдуму, що свідчить про незаконність та протиправність будь-яких дій, що імітують такий процес, і які підтверджують нелегітимність їх результатів.

Об'явлені результати псевдо референдумів та прийняті Державною Думою рішення про приєднання цих регіонів до Росії, офіційною владою України були визнані нікчемними, які не мають жодних юридичних наслідків [4]. Така позиція знайшла свою підтримку у резолюції «Територіальна цілісність України. Захист принципів статуту ООН», прийнятої на 11-й надзвичайній спеціальній сесії Генеральної Асамблеї ООН 12 жовтня 2022 року, коли 143 із 193 країн-членів проголосували за резолюцію, 35 утрималися, 5 – проголосували проти. Таким чином світова спільнота офіційно засудила спробу Росії анексувати території України [5].

Ще одним засобом набуття території, за міжнародним правом, є – окупація (від лат. *occupatio* - загарбання) - зайняття збройними силами однієї держави частини або всієї території іншої держави без отримання суверенних прав на неї [6, с. 256]. Режим військової окупації регулюється положеннями Гаазької конвенції 1907 року та Женевської конвенції 1949 року «Про захист цивільного населення» [7, с. 143].

Відповідно до положень IV Гаазької конвенції 1907 р., IV Женевської конвенції 1949 р., Додаткового протоколу I, окупуюча сторона зобов'язана ужити всі заходи для забезпечення порядку на захопленій території. Населення окупованої території повинне підкорятися розпорядженням влади, проте його не можна примушувати до складання присяги на вірність, до участі у військових діях, спрямованих проти їх країни, до надання відомостей про її армію. Мають поважатися честь, життя цивільних осіб, їх власність, релігійні переконання, сімейні цінності. Окупуюча держава зобов'язана забезпечити цивільне населення необхідними засобами існування: одягом, продовольством, ліками і санітарними матеріалами.

Відносно цивільних осіб військовій адміністрації забороняється вчиняти: 1) здійснювати будь-які акти насильства, залякування або образи; 2) застосовувати заходи примусу фізичного або морального порядку, зокрема, з метою отримання відомостей; 3) застосовувати тортури, тілесні покарання, медичні дослідження тощо; 4) застосовувати колективні покарання; 5) захоплювати заручників; 6) депортувати цивільне населення з окупованої території. Іноземцям, що опинилися на захопленій території, забезпечується право її залишити [8].

Сучасне правове врегулювання в українському законодавстві статусу окупованих територій відбулося вже після анексії РФ території АРК та частини території Донецької та Луганської областей у 2014 та 2015 роках. Тоді була прийнята низка законодавчих актів, що врегульовували їх правовий статус [9], а в 2019 році указом Президента України «Про межі та перелік районів, міст, селищ і сіл, частин їх територій, тимчасово окупованих у Донецькій та Луганській областях» було конкретизовано географічні координати лінії розмежування на Донбасі і перелік тимчасово окупованих територій [10].

У статті 1 закону «Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України» надавалося визначення поняття «тимчасово окуповані території України» під якими розумілася: «1) сухопутна територія тимчасово окупованих РФ територій України, водні об'єкти або їх частини, що знаходяться на цих територіях; 2) внутрішні морські води і територіальне море України навколо Кримського півострова, територія виключної (морської) економічної зони України вздовж узбережжя Кримського півострова та прилеглої до узбережжя континентального шельфу України, внутрішні морські води, прилеглі до сухопутної території інших тимчасово окупованих РФ територій України, на які поширюється юрисдикція органів державної влади України відповідно до норм міжнародного права, Конституції та законів України; 3) інша сухопутна територія України, внутрішні морські води і територіальне море України, визнані в умовах воєнного стану тимчасово окупованими рішенням Ради національної безпеки і оборони України, введеним у дію указом Президента України. 4) надра під територіями, зазначеними у пунктах 1, 2 і 3 цієї частини, і повітряний простір над цими територіями» [11].

В п. 3 ст. 1 зазначеного закону, надавалося визначення терміну «деокупація», під яким пропонувалося розуміти – «комплекс заходів державної політики, наслідком яких є повна відсутність на території України, що була тимчасово окупована, збройних формувань РФ і окупаційної адміністрації Росії та встановлення загального ефективного контролю України на цій території (повернення тимчасово окупованої території під загальну юрисдикцію України та відновлення конституційного ладу України на цій території)». Деокупація фактично являє собою процес повернення під контроль держави окупованих іншою державою територій.

Важливу роль у процесі деокупації територій відіграє реінтеграція – процес повернення правової, політичної, економічної, соціальної та інших сфер суспільного життя держави-суверена при деокупації територій.

Подальша розробка положень правового режиму тимчасового окупованої території знайшла своє відображення у нормах закону «Про суверенітет України над Донбасом» [11]. У цьому законі відзначалося, що збройна агресія РФ розпочалася з неоголошених і прихованих вторгнень на територію України підрозділів збройних сил та інших силових відомств РФ, а також шляхом організації та підтримки терористичної діяльності.

Україна чітко визначила цілі державної політики із забезпечення державного суверенітету України на тимчасово окупованих територіях, якими є: 1) деокупація тимчасово окупованої території; 2) забезпечення захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних та юридичних осіб у передбаченому законом обсязі; 3) забезпечення незалежності, єдності та територіальної цілісності України [11].

Виходячи з сьогоденних реалій, на наш погляд, складові частини механізму деокупації повинні передбачати застосування наступних заходів, а саме: звільнення територій шляхом здійснення військових дій Збройними Силами України, або застосування дипломатичних інструментів звільнення територій шляхом проведення дипломатичних переговорів протиборствуючих сторін за участю ООН та міжнародних посередників. А також, застосування адміністративного – правових інструментів, але за умови деокупації територій одним з наведених попередніх способів, з метою відновлення контролю за державними територіями та поновлення системи державного управління на них.

На нашу думку, однією з найбільш актуальних проблем процесу деокупації територій України залишається відсутність чіткого бачення у представників влади та експертної спільноти строків проведення деокупації та процедур реінтеграції звільнених територій [12 с.18]. Це пов'язано з об'єктивними умовами невизначеності у реалізації військово-політичних факторів збройного протистояння України і Росії. Нагадаємо, що прийнята державою Стратегія деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя має безстроковий характер та визначає лише загальні кроки держави, а План реалізації Стратегії деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя узагалі не передбачає видатків з державного бюджету України. Зазначена обставина безсумнівно гальмуватиме процес деокупації та реінтеграції територій [13,14].

Спираючись на результати проведеного аналізу безпекової ситуації в Україні в умовах дії режиму воєнного стану нами запропоновано здійснення комплексу політико-дипломатичних, військових, організаційно-правових, процесуальних та науково – організаційних заходів, спрямованих на відновлення контролю над тимчасово окупованими територіями України.

Почнемо з політико-дипломатичні шляхів врегулювання проблеми, вони утримують у собі основний комплекс заходів для поглиблення зв'язків України з безпековою та оборонною політикою ЄС та НАТО, забезпечення рамок для посиленого політичного діалогу у сфері міжнародної і регіональної безпеки на базових принципах ООН, з метою досягнення сталого миру, відновлення суверенітету і територіальної цілісності України шляхом: 1) проведення переговорів, офіційних та неофіційних зустрічей, консультацій та бесід із впливовими політичними діячами Європейського Союзу, Сполучених Штатів Америки, Великої Британії, Туреччини та інших провідних країн світу з метою забезпечення політичної підтримки України з питань засудження російсько-терористичної агресії, а також використання в інтересах України міждержавних систем і механізмів міжнародної колективної безпеки; 2) використання потенціалу Спеціальної моніторингової місії ОБСЄ, ООН, Ради Європи, інших впливових міжнародних організацій для моніторингу поточної ситуації з українсько-російського збройного протистояння; 3)

отримання від міжнародного співтовариства додаткових гарантій щодо захисту суверенітету й територіальної цілісності України та повернення анексованих територій; 4) урегулювання питань договірно-правового оформлення проведення миротворчої операції на території України на підставі усталених норм і принципів міжнародного права; 5) консолідації міжнародної спільноти у справі засудження агресивних дій РФ проти України та введення нових розширених пакетів санкцій щодо Росії тощо.

Таким чином, можна зробити узагальнення, що політико-дипломатичні шляхи щодо забезпечення відновлення державного контролю над контролю над тимчасово окупованими територіями України – це комплекс політико-дипломатичних заходів, що вживаються органами державного та військового управління, до компетенції яких належать питання реалізації політики безпеки з метою формування партнерських відносин з іншими державами та міжнародними безпековими організаціями згідно з потребами, цілями і принципами безпекової політики для забезпечення відновлення суверенітету і територіальної цілісності України в межах її міжнародно визначених кордонів.

Організаційно-правові шляхи передбачають можливість удосконалення законодавчої бази з питань функціонування та розвитку сектору безпеки і оборони з урахуванням нових загроз національній безпеці України з метою перерозподілу повноважень складових сектору безпеки і оборони щодо координації спільної діяльності, пов'язаної з опрацюванням правового підґрунтя механізму легітимного повернення населення тимчасово окупованих територій в правове поле України з метою визначення статусу громадянина: чи є він жертвою окупаційного режиму або учасником, який через обставин співробітничав з окупаційним режимом, або злочинцем, який вбивав наших солдатів і брав участь у репресіях проти мирного населення, що забезпечить населення тимчасово окупованих територій легітимно повернутися в правовинне поле України, отримати цивільні права і доступ до державних послуг шляхом: внесення законодавчих змін і доповнень до концептуальних (стратегічних) документів, які потребують уточнення чи переробки з метою активізації роботи органів державного та військового управління щодо забезпечення національної безпеки і оборони з питань оборонного планування, реформування сектору безпеки і оборони, розвитку оборонно-промислового комплексу з урахуванням зміни соціально-економічної, воєнно-політичної, гуманітарної обстановки та безпекової ситуації в Україні у контексті вирішення проблемних питань щодо відновлення суверенітету і територіальної цілісності України.

Частина з запропонованих автором адміністративно – правових та організаційних заходів по деокупації територій України, була залучена з «Плану заходів з реалізації Стратегії деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території АРК та міста Севастополя» [14].

На наш погляд, перелік адміністративно – правових, процесуальних та організаційних заходів по деокупації територій повинен включати в себе наступні пункти: 1) звільнення окупованих територій військовим або політико-дипломатичним шляхом; 2) формування над інституційного органу у сфері безпеки і оборони, задля здійснення контролю та координації зусиль усіх суб'єктів деокупації територій- Координаційну раду з питань деокупації тимчасово окупованих територій України; 3) розроблення та подання на розгляд Верховної Ради України проекту Законів «Про відповідальність за правопорушення, вчинені у зв'язку з тимчасовою окупацією території України» та «Про процедури та тимчасові заходи перехідного періоду», а також розроблення інших відповідних проектів нормативно-правових актів; 4) розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України проекту нормативно-правового акту щодо питань соціального та правового захисту, реабілітації осіб, позбавлених особою свободи внаслідок збройної агресії проти України; 5) розроблення та подання на розгляд Кабінету Міністрів України законопроекту про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо функціонування органу з питань осіб, зниклих безвісти за особливих обставин; 6) розроблення та подання Кабінетом Міністрів України проекту постанови щодо затвердження Порядку визначення шкоди та обсягу збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії РФ; 7) проведення систематичного моніторингу та документування фактів порушень РФ як державою-окупантом, окупаційною адміністрацією РФ прав і свобод людини та законних інтересів громадян України, юридичних осіб на тимчасово окупованій території АРК, Донецької, Запорізької, Луганської та Херсонської областей; 8) проведення моніторингу, збору та систематизації інформації щодо осіб, які були незаконно позбавлені особою свободи внаслідок дій незаконних збройних формувань, окупаційної адміністрації або органів влади РФ на тимчасово окупованих територіях; 9) розслідування фактів порушень окупаційною адміністрацією РФ прав, свобод та законних інтересів громадян України, а також інших осіб, які на законних підставах перебувають на тимчасово окупованих територіях, вжиття заходів для захисту та відновлення прав, свобод і законних інтересів таких осіб; 10) забезпечення виплати одноразової грошової допомоги особам, позбавленим свободи внаслідок збройної агресії проти України, після їх звільнення; 11) визначення підстав та порядку здійснення люстрації осіб, які перебували у складі чи співпрацювали з окупаційними адміністраціями РФ, та інших категорій осіб відповідно до принципів перехідного правосуддя, визначених законодавством; 12) ведення обліку збитків, завданих державі, фізичним та юридичним особам внаслідок збройної агресії РФ; 13) запровадження єдиної спрощеної прискореної процедури підтвердження особи під час видачі документів, що посвідчують особу та підтверджують громадянство України, з урахуванням особливостей ситуації на тимчасово окупованій території (відсутність архівів, знищення документів тощо).

Висновки. В процесі проведеного дослідження було доведено, що державна політика у сфері деокупації тимчасово окупованої території України – це комплекс визначених цілей, завдань та напрямів діяльності компетентних органів та громадянського суспільства, що спрямовані на відновлення територіальної цілісності та суверенітету України над тимчасово окупованою територією, нівелювання потенційних загроз зі сторони РФ, здійснення планової діяльності стосовно створення умов та визначення можливостей реалізації військових, політико-дипломатичних, організаційно-правових заходів щодо звільнення тимчасово окупованих територій АРК, Донецької, Запорізької, Луганської та Херсонської областей.

Запропонований в роботі перелік заходів з деокупації територій України є багатоплановим, охоплює широкий спектр з політичної, безпекової, адміністративної діяльності та при його реалізації потребує значних організаційних та ресурсних зусиль держави.

ЛІТЕРАТУРА

1. Державна територія і державний кордон / Д. А. Купрієнко, Ю. А. Дем'янюк, О. В. Діденко. Хмельницький: «Видавництво НАДПСУ», 2014. 256 с.
2. Резолюція ООН по Криму: значення для України і потенціал санкцій для Кремля. Ua. news. 13 Грудня 2019. URL: <https://ua.news/ua/ukraine/> (дата звернення 18.10.2022).

3. Конституція України. *Верховна Рада України*. База даних «*Законодавство України*». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#п4215>. (дата звернення 18.10.2022).
4. Про нікчемність псевдореферендумів на тимчасово окупованих територіях України: постанова Центральної виборчої комісії від 27 вересня 2022 року № 101. База даних «*Законодавство України*». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0101359-22#Text> (дата звернення 18.10.2022).
5. Генасамблея ООН офіційно засудила спробу Росії анексувати території України. Суспільні новини. URL: <https://suspijne.media/293856> (дата звернення 18.10.2022).
6. Юридична енциклопедія: в 6 т. / за ред. Ю. С. Шемшученко. К.: «Українська енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 2002. Т.4. 720 с.
7. Задорожній О. В. Гаазькі конвенції з міжнародного гуманітарного права / Українська дипломатична енциклопедія: у 2-х т./ за ред. Л. В. Губерського. К: «Знання України», 2004. Т.1. 760 с.
8. IV Конвенція про закони і звичаї війни на суходолі та додаток до неї: Положення про закони і звичаї війни на суходолі, Гаага, від 18 жовт. 1907 р. База даних «*Законодавство України*». URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_222#Text (дата звернення 21.10.2022).
9. Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України: Закон України від 15 квітня 2014 року № 1207-VII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2014, № 26, ст.892. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями в Донецькій та Луганській областях: Закон України від 18.01.2018 р. №2268-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР)*, 2018, № 10, ст. 54.
10. Про межі та перелік районів, міст, селищ і сіл, частин їх територій, тимчасово окупованих у Донецькій та Луганській областях: Указ Президента України від 7 лютого 2019 р. № 32/2019 / Президент України. База даних «*Законодавство України*». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/32/2019#Text> (дата звернення: 18.10.2022).
11. Про особливості державної політики із забезпечення державного суверенітету України над тимчасово окупованими територіями в Донецькій та Луганській областях: Закон України від 18.01.2018 р №2268-VIII. *Голос України*. № 37. 23.02.2018 р.
12. Донбас і Крим: ціна повернення: монографія / за ред. В. П. Горбуліна, О.С. Власюка, Е. М. Лібанової, О. М. Ляшенко. Київ: НІСД, 2015. 474 с.
13. Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 11 березня 2021 року «Про Стратегію деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя»: Указ Президента України 24 березня 2021 року № 117/2021 / Президент України. База даних «*Законодавство України*». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/117/2021#Text> (дата звернення 18.10.2022).
14. Про затвердження плану заходів з реалізації Стратегії деокупації та реінтеграції тимчасово окупованої території Автономної Республіки Крим та міста Севастополя: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 29 вересня 2021 р. № 1171-р. База даних «*Законодавство України*». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1171-2021#Text> (дата звернення 18.10.2022).
15. Дейнеко С. В. Державне управління забезпеченням відновлення контролю над українсько-російською ділянкою державного кордону України. Дис... канд. наук. з держ. упр. спец. 25.00.05. «Державне управління у сфері державної безпеки та охорони громадського порядку». Інст-т підготовки кадрів держ. служби зайнятості України, Київ, 2021. 268 с.